

Republicanisme

Maurizio Viroli

Col·lecció *Idees. Assaig Breu*. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis

Antoni Simón | antoni.simon@uab.cat

Catedràtic d'Història Moderna de la UAB

La col·lecció *Idees. Assaig Breu*, promoguda pel Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, acaba de traduir al català el llibre del professor Maurizio Viroli *Repubblicanesimo*, editat originalment el 1999 per la prestigiosa editorial Laterza. La traducció catalana, que va ser impulsada per Enric Pujol i Lluís Ferran Toledano des de l'extingida Àrea d'Història del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, compta amb una excel·lent i ben documentada introducció del professor de la Universitat de Barcelona Giovanni C. Cattini, on es contextualitza convenientment l'obra de Viroli en els profunds canvis polítics i intensos debats intel·lectuals que es van produir a l'Itàlia de finals del segle passat.

Maurizio Viroli, professor de teoria política de la prestigiosa Universitat de Princeton, ha incidit poderosament des de la dècada del 1990 en el debat historiogràfic i polític italià, i també en el debat internacional, a partir de les seves reflexions a l'entorn de la defensa dels principis polítics del republicanisme i dels valors de «llibertat política» i de «virtut civil» que hi van incardinats.

Per a l'intel·lectual italoamericà, el republicanisme no és un fenomen polític estrictament contemporani, sinó que constitueix una tradició de pensament secular que té els

seus primers referents en la cultura clàssica romana –Ciceró (106 aC-43 aC), Sal·lusti (86 aC-34 aC), Titus Livi (57 aC-17 dC)– i que troba per primera vegada un cos de teorització política moderna en els autors que tracten sobre l'autogovern de les ciutats estat i de les repúbliques de l'Itàlia del Renaixement –Maquiavel (1469-1527) i Guicciardini (1483-1540) entre d'altres.

Tot i que la tradició política republicana dels segles de la modernitat constitueix un arbre prou frondós en quant a branques i matisos, tant els teòrics de la doctrina del govern mixt –combinació dels principis del govern monàrquic, aristocràtic i popular o democràtic– com els fundadors del liberalisme polític –Locke–, participen d'unes idees bàsiques comunes, entre les quals destaca la primacia de l'imperi de la llei, car aquesta com a «manament universal i abstracte» és una prevenció a l'ús arbitrari del poder i a la violació de la llibertat política dels individus. Però cal remarcar que aquests ideals de la tradició republicana no solament tenen una dimensió individual sinó també col·lectiva, car els republicans clàssics consideraven que l'autogovern de la pàtria o comunitat política era una condició intrínseca del valor de la «llibertat».

La virtut civil republicana o capacitat de servir al bé comú respon, segons Maurizio Viroli, a un sentit de dignitat i de responsabilitat cívica en les diverses facetes que té la vida individual o col·lectiva, la qual cosa es tra-

Els principis del republicanisme són de gran utilitat per l'Europa dels ciutadans, on les cultures nacionals, lluny de ser un obstacle, són un recurs per construir un estat federal europeu

dueix en un patriotisme republicà que es diferencia tant del nacionalisme ètnic com del nacionalisme cívic: «Contràriament al primer, no reconeix cap valor moral ni polític a la unitat i a l'homogeneïtat ètnica d'un poble, sinó que reconeix rellevància moral i política als valors de ciutadania que són totalment incompatibles amb qualsevol forma d'etnocentrisme; a diferència del segon, no proclama la lleialtat a principis polítics universalistes culturalment i històricament neutres, sinó la lleialtat a les lleis, a la constitució i a la forma de vida de repúbliques concretes, cadascuna amb la seva història i la seva cultura» (pàgina 124).

En aquest punt val la pena remarcar que Viroli atorga una gran importància a la memòria històrica col·lectiva en la conformació d'un compromís civil dels ciutadans. Desmarcant-se completament dels que creuen que una política de commemoracions històriques només pot ser el resultat d'un patriotisme desmodat, Viroli opina que «un poble que no sap donar significat, valor i bellesa a la pròpia història difícilment pot adquirir aquell sentit de dignitat que és la premissa indispensable de la cultura civil» (pàgines 130-131)

El corol·lari del llibre de Viroli és que els principis del republicanisme són de gran rellevància i utilitat per a la construcció d'una Europa actual i futura dels ciutadans. Per a l'intel·lectual italoamericà, l'existència d'unes cultu-

res nacionals o locals diferenciades dins l'espai europeu, lluny de ser un obstacle, és un recurs per a la construcció d'un estat federal europeu, car l'aprenentatge i plenitud d'una ciutadania civil responsable es produeix fonamentalment a partir d'unes cultures nacionals arrelades a realitats concretes, i no a partir de principis universalistes i abstractes llunyans als individus: «El sentiment de pertinença que necessita Europa no s'ha de construir, doncs, afegint principis universalistes a les cultures nacionals individuals, ni tan sols dispersant les cultures nacionals en un contenidor cultural europeu comú (quin llavors?), sinó tan sols reforçant les nombroses i diverses tradicions cíviques». (pàgina 144)

El llibre de Maurizio Viroli és, en definitiva, una proposta de present i de futur en base a un rigorós examen històric de la tradició republicana europea, la qual fusiona i fa complementàries les llibertats i els drets individuals amb les llibertats i els drets col·lectius de les formacions històriques nacionals. |

